УДК 811. 112. 2'25:811. 112. 2'38

Бондарук Л. В.,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

СИМВОЛІСТСЬКА ФУНКЦІЯ ПЕЙЗАЖУ (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ М. МЕТЕРЛІНКА " L'INTRUSE " ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДІВ)

Мета цієї статті – дослідити пейзаж як один із компонентів у структурі драми М. Метерлінка "L'Intruse", а також визначити композиційно-художні, зображально-виражальні та естетичні функції пейзажної деталі у контексті авторського задуму та способи їх передачі при перекладі на українську та на російську мови.

Ключові слова: *пейзаж, пейзажна деталь, символістська функція пейзажу, адекватність перекладу.*

Goal of the article is to investigate landscape as a component in the Meterlink drama "L'Intruse", to define contextual-artistic, expressive, and aesthetic functions of a landscape detail in the context author's conception and to identify ways of theis expression while translating into Ukrainian and Russian.

Key words: *landscape, landscape detail, landscape symbolist function, adequacy of the translation.*

Природна символіка, її роль та значення у художньому творі неодноразово ставали предметом дослідження відомих науковців (Галанов Б. Є., Нікольський В. О., Поспелов Г. Н., Потебня О. О., Юсупов Ч. С., ін.). Вони описують основні проблеми становлення і розвитку пейзажної лірики, деталізують методику дослідження пейзажної деталі, окреслюють дефінітивні ознаки самого терміну "пейзаж".

У літературознавчому словнику-довіднику пейзаж трактується як "композиційний компонент художнього твору: опис природи, будь-якого незамкнутого простору зовнішнього світу [3, с. 527].

В енциклопедичному словнику *Le Petit Larousse* ми знаходимо таке визначення пейзажу:

Paysage (n. m.) – étendue de pays qui s'offre à la vue [5, с. 757].

Така дефініція вказує на національну специфіку та на діалектику національного і загальнолюдського образів природи.

Наприклад, Бенуа О. М., російський художник та історик мистецтва, який більшу половину свого життя прожив у Парижі, включав у поняття "пейзаж" все, що не є людина, все те, що не пов'язане з людським розумом і душею [1, с. 7]. Потебня О. О. наголошував на те, що між витвором мистецтва і природою стоїть думка людини, лише при такій умові мистецтво може бути творчістю [4, с. 30].

На думку Васильєва Є. М., Галича О. А., Назарця В. М., "змістовий обсяг поняття "пейзаж" не вичерпується його допоміжною функцією як одного із засобів художнього втілення персонажу"[2, с. 119]. Пейзаж виступає засобом

© Бондарук Л. В., 2010

увиразнення думок і переживань персонажів, підкреслює драматизм подій.

Саме тому у запропонованій статті ми сконцентрували увагу на дослідженні системи пейзажних пріоритетів у контексті ідейно-художнього авторського задуму. Джерелом дослідження слугуватиме драма М. Метерлінка ” L’Intruse “, яка є яскравим прикладом майстерності автора у підборі і використанні художнього потенціалу для вираження та відображення дійсності, національних літературних традицій загалом і символістського образу зокрема. Окрім того, наше дослідження здійснено в рамках міждисциплінарного підходу, у руслі компаративної та функціональної лінгвістики. Тому ми проаналізуємо адекватність передачі символістської функції пейзажу на прикладах перекладів драми на українську та на російську мови, які виконали Леся Українка та М. М. Мінський і Л. Вількіна.

Основним задумом М. Метерлінка у драмі ” L’Intruse ” було передати образ смерті, але не як результат життя людини, завершення життя, а як процес, динамічність, те, до чого людина неминуче прийде; смерті,яка, як би її не чекали чи не передбачали, завжди приходить несподівано, яка дає про себе знати особливим, загостреним, проникливим відчуттям існування потойбічного світу. Саме тому, щоб передати цей зв’зок – реального і потойбічного, автор поміщає своїх героїв у конкретне місце – це кімната старого замку, а все, що відбувається, вони спостерігають через вікно чи відкриті двері. Такий задум автора пролонгує простір: кімната – сад – ставок–село – небо – весь світ. Спеціально підібрані прості і конкретні деталі символізують чотири стихії: земля – le jardin ; вогонь – une lampe allumée ; вода – un étang ; повітря – le vent. Особливість такого прийому в тому, що увага акцентується з частини на ціле, відчувається повнота, єдність і гармонія світу, в який уміщена людина.

Пейзаж зображено зараз, в даний час, конкретно вказується кожна година *(Il est **neuf** heures passée... **Dix** heures sonnent... On entend sonner **onze** heures... **Minuit** bientôt...),* що передає неповторність кожної миті життя. Разом з тим, обраний час не випадковий, це кінець одного дня, за яким прийде наступний *(N’est-ce pas **dimanche**, demain ?),* неділя, це день відпочинку, день завершення робочого тижня, день завершення певного проміжку життя.

Для адекватного втілення задуму М. Метерлінк обирає досить конкретні і яскраво виражені засоби, які передають уявну, віртуальну картину твору, виступають важливим компонентом художнього простору і часу, підсилюють переживання і психологізм героїв. Щоби їх відчути і передати у цільові мови, потрібна особлива майстерність перекладачів.

Кожну із вказаних стихій репрезентують відповідні символічні знаки, які можна класифікувати як:

1) погодні явища;
2) абстрактні поняття;
3) конкретні поняття;
4) живі особи.

На конкретних прикладах охарактеризуємо майстерність М. Метерлінка, коментуючи засоби творення пейзажу як продукту суб'єктивної художньої творчості, яка пронизана індивідуальним, філософським, естетичним світосприйняттям, та як ці засоби передаються у мови перекладу, враховуючи два основні чинники:

– відмінності лексико-семантичної сполучуваності;

– відмінності синтаксичної сполучуваності.

1) погодні явища:

Maurice Maeterlinck "L'Intruse"	**Леся Українка "Неминуча "**	**Н. Минский, Л. Вилькина "Непрошенная "**
Il a plu toute la semaine et ces nuits sont humides et froides.	Цілий тиждень йшов **дощ**, і ночі тепер холодні та вогкі…	Всю неделю шел **дождь**; ночи сырые, холодные.
Quel **temps** fait-il ?	Як там надворі?	Вечер **теплый**?
Il fait très beau.	**Дуже гарно.**	**Очень** теплый.
Un peu de **vent** s'élève dans l'avenue.	Щось трохи **вітрець** по дорозі.	Поднимается **ветерок**.
Il y a peu de **vent** dans le jardin.	Трохи **вітряно** в садку.	В саду поднялся **ветерок**.

Із цього прикладу видно, що автор передає стан погоди на протиставленні, щоб підсилити внутрішні мінливі переживання героїв, і саме тому, мабуть, у перекладі М. Мінського випущена обставина місця *(dans l'avenue*), і домінуючим стає дієслово *(Поднимается…).* В іншому випадку, навпаки, домінує обставина місця *(В саду…),* звідки, за сюжетом, і очікують прихід непроханої гості. Леся Українка майже у всіх прикладах дотримується синтаксичної і семантичної точності, за винятком слова *vent – вітрець,* а не *вітер,* ніби применшуючи напругу. Такий же прийом застосований і в російському перекладі.

2) абстрактні поняття:

Maurice Maeterlinck "L'Intruse"	**Леся Українка "Неминуча "**	**Н. Минский,Л. Вилькина "Непрошенная "**
Il y a **des étoiles** cependant...	Однак же тепер **зоряно**…	А небо все же **звездное**.
... **les étoiles, ça** ne prouve rien.	**Зорі** нічого не значать.	**Это** не важно.
... il y a **claire** de **lune**...	…**місяць** світить…	Светит **луна**.
Il me semble que **le froid** entre dans la chambre.	Здається, **холод** суне в хату.	На меня пахнуло холодом.

Те, що пейзаж – не лише форма, а компонент у відображенні віртуальної реальності, ми переконуємося із наведених прикладів. Автор застосовує повтори і протиставлення для звернення уваги і підсилення відчуттів читача. При перекладі ми бачимо різні граматичні трансформації, але одну ціль – передача змісту. Так, наприклад, *les étoiles – зорі, зоряно* у Лесі Українки, і *звездное, это* – у М. Мінського; *le froid entre – холод суне* у Лесі Українки, і *пахнуло холодом* – у М. Мінського.

3) конкретні поняття:

Maurice Maeterlinck “L’Intruse”	Леся Українка “Неминуча ”	Н. Минский, Л. Вилькина “Непрошенная ”
Tu vois l’avenue ? ... je vois l’avenue jusqu’aux bois de cyprès. ... les arbres tremblent un peu. Je sens que quelqu’un est entré dans le jardin... Il faut que quelqu’un passe près de l’étang . Mais cependant l’étang est dans le clair de lune. ... les roses s’effeuillent. ... ce sont les feuilles qui tombent...	Ти бачиш дорогу? … мені видко дорогу аж ген до кипарисів. … дерева трошки затремтіли. Здається, мов хтось увійшов у садок. Певне, хтось іде понад ставком. Адже ставок освічений місяцем. …рожі облітають… …то листя спадає…	Ты видишь улицу? … я вижу улицу до самой кипарисовой рощи. … чуть колышутся деревья. Кто-то, кажется, вошел в сад. Кто-то, верно, идет мимо пруда. А между тем пруд озарен луною. … осыпаются розы. … это падают листья…

М. Метерлінк використовує дієслова руху у теперішньому часі, які вказують на певну завершенність (*passe, s’effeuillent, tombent*), дієслово стану тривожності – *les arbres tremblent*, яке Леся Українка передає минулим часом як констатацію – *затремтіли*, а М. Мінський – пом’якшуючим еквівалентом – *колышутся.* В обох перекладах ми зустрічаємо заміну підмета на додаток, щоб підсилити відчуття впливу ззовні: *je vois – мені видко; je sens– здається; кажется*.

4) живі особи:

Maurice Maeterlinck “L’Intruse”	Леся Українка “Неминуча ”	Н. Минский, Л. Вилькина “Непрошенная ”
... entendez-vous les rossignols ? Je n’entends plus des rossignols. ... les rossignols se sont tus tout à coup. ... les cygnes ont peur. Tous les poissons de l’étang plongent subitement. Je ne m’explique pas pourquoi les chiens n’aboient point. Je vois le chien de darde tout au fond de sa niche. Les cygnes vont vers l’autre rive !. . Est-ce que les rossignols ne recommencent pas à chanter?	… ви чуєте соловейків? Я вже не чую солов’їв. … соловейки раптом замовкли. … лебеді сполохались. Всі риби на ставку раптом плюснули на дно. Не розумію, чому собаки не брешуть. Я бачу собаку отам у будці. Лебеді пливуть на той бік. Чи солов’ї знов не щебечуть?	Слышите, соловьи поют? Я уже не слышу соловьев. … соловьи вдруг замолкли. … пугаются лебеди. Все рыбы в пруду вдруг ушли под воду. Непонятно, почему не лают собаки. Сторожевой пес забрался в будку. Лебеди плывут к тому берегу. А что соловьи, снова запели?

Je n'entends plus un seul dans toute la campagne.	Не чую більш ні одного нігде навколо.	Я не слышу ни одного.

М. Метерлінк використовує заперечні граматичні форми стосовно живих осіб, підкреслюючи кінець життя і його віддаленність від головних осіб: *les poissons plongent subitement; les cygnes* (символ вічності) *vont vers l'autre rive; les chiens* (ті, хто попереджає прихід невідомих) *n'aboient point; les rossignols* (символ весни, розквіту, відновлення) *ne recommencent pas à chanter.* У перекладах ми спостерігаємо певні відмінності, особливо при передачі обставин місця: *plongent subitement – плюснули на дно; ушли под воду; vers l'autre rive – на той бік; к тому берегу; dans toute la campagne – нігде навколо*; у М. Мінського – лексико– граматичне опущення обставини, яке, зазвичай, використовується для виключення зайвої інформації і для компенсації семантичного значення фрази чи контексту.

Отже, за мету у даній статті ми ставили виявлення концепції М. Метерлінка щодо використання елементів пейзажу як важливого компонента у створенні певного художнього образу (у даному випадку – образу смерті). Автор зобразив природу у двох важливих аспектах:

– природа вічна, постійна, наочно існує для нас;

– природа передається через розмову персонажів, вона навіює ірреальні відчуття кожному з них.

М. Метерлінк не просто описує природу, а розкриває її внутрішню динаміку. Спеціальні пейзажні деталі відтіняють скорботний стан персонажів, співвідносяться з буттям і створюють ефект пролонгації миттєвостей.

Перекладачі драми, і Леся Українка, і М. Мінський та Л. Вількіна, кожен на свій манер, зуміли співвіднести характер і функції пейзажу з загальною концепцією автора, з його уявленям про гармонію і дисгармонію, про соціальне і вічне, про конкретне і загальне, про земне і потустороннє.

Література:

1. Бенуа А. Н. История живописи всех времен и народов / А. Н. Бенуа. – Т. 1. – СПб.: Издательский Дом "Нева ", М.: "Олма-ПРЕСС ", 2002. –544 с.

2. Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. Загальне літературознавство: Навчальний посібник для вузів / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв. – Рівне: "Рівненський Будинок науки і техніки", 1997. – 543 с.

3. Літературознавчий словник – довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – 752 с.

4. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М.: Высш. шк., 1990. – С. 30.

5. Dictionnaire encyclopédique Le Petit Larousse . – Paris : Larousse, 1994. – P. 757.

6. Метерлінк М. Неминуча. Переклад Лесі Українки.

7. http://ae-lib. org. ua/texts/ maeterlinck__lintruse__ua-lu. htm

8. Метерлинк М. Непрошенная. Перевод Н. М. Минского и Л. Н. Вилькиной.

9. http://az. lib. ru/m/minskij_n_m/text_0010. shtml